KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Jászkún malomtörvény. A Nagy- és Kiskunságon régen főleg száraz-malmokkal, később szélmalmokkal őröltek, a túrkevei Berettyón s a Jászságon, a Zagyva vizén pedig vízimalmokkal is. Mivel az őrlés lassan ment, az őrlésre várakozók között rendet kellett tartani. A rend őre a malombíró volt, akinek a molnárok is engedelmeskedni tartoztak.

A Jászkún kerületek a szokás-jogon alapuló rendtartást többször írásba foglalták s a szükséghez képest újabb pontokkal is megtoldották.

1764-ben Turkeve tanácsa az alábbi rendtartást hirdeti ki,[1] mely úgy látszik a kerületi közgyűlésen Jászberényben kelt. A „Vízimalombéli törvények újabb rendben lett kiadása" az alábbi 7 pontot tartalmazza:

1mo „Valaki a felséges Úristen ellen káromlást szól és ő felsége tökéletességét csak kisebben is megsérteni nem irtózik, bizonnyal megtudja, hogy a Tekintetes Nemes Districtus fő tisztjeitől kiadott statutum szerint az az „adta" mondásáért ugyan 50, de az „teremtette"-ért irgalmasság nélkül 100 furatos ütésekre megbüntettetik."

2° „Az hivalkodásbúl, vagy ifjúi kevélységből ottan-ottan mondani szokott hamis esküvésért elsőbben ugyan 12, de annakutánna ugyan csak méltatlanul, vagyis inkább törvénytelenül ő felsége nevét ha fel venni nem irtózik, 25 furatos[2] indispensabiliter nékie irrogaltatik."

3° „Mivel a malombíró és a malommester a magistratus subalternusa vagy képe a malomban, azért is senki magának biró auctoritást ne vindicáljon, melytől indittatván osztán az erős az erőtlennek rongálására, szidalmazására, sőt mint meg is történt még meg is verésére magának szabadságot végyen, hanem a versengések között el nem igazítható dolog az eligazításra a fent nevezett személyeknek deferáltassék, különben a renitensek 20 furatosig büntettethetnek."

4° „Valaki a vám eltagadásában vagy igazságos ki nem mérésében tapasztaltatni fog engedelem nélkül, elsőbben 40 megérezhető furatosokra, de másodizben megeshető hasonló törvénytelenségért ottan található őrleni valójának confiscálására büntetődjön."

5° „Aki az őrlős embernek akármely névvel nevezendő jószágát ellopja, a nagyobbért *üstökénél fogva felakasztasson*, a kisebbért toties-quoties 12 furatos ütéseket szenvedjen."

6° „A tüzelés és dohányzás mind kivűl a malmon 14 lépésnyire, mind benn a malomban a tüzelés helyén kivül keményen tilalmaztatik, aki pedig ellenkező dologban tapasztaltatik, engedelem nélkül 30 furatos ütésekre megbüntettessék." Végezetre:

7° „Akárki fog lenni malommester vagy molnár, s történik vigyázatlansága miatt és az őrlős akármely névvel nevezendő életje az őrlés közben elromlik, vagy a rendin kivűl elfogy, azon egyik vagy másik, vagy egyszersmind megeshető két tetemes vádak alól magát fel nem szabadíthatván minden részben a káros embert a magáéból kielégíteni tartozik."

Az 5. pont szerint a malombeli lopás büntetése az üstöknél fogva való felakasztás. A Malomtörvény ezen büntetés módját nem írja körül, nyilván azért, mert akkor mindenki tudta, hogy s miként hajtották végre. Ezen súlyosnak és kegyetlennek látszó büntetésmódról semmi közelebbit nem tudnánk, ha nem maradt volna meg egy későbbi leírása.

[1] Túrkeve levéltára. Tanácsjegyzőkönyv 2-ik kötet. 45. l.

[2] A furatos egy kerekfejű nyeles-lapátforma fenyítőszerszám volt.

Vahot Imre „Pesti Divatlap"-jának 1845 évi folyamában[3] egyik olvasója egy jászberényi lakos az alábbi tudósítást küldi be erről a barbár büntetésmódról: a jászberényi vízimalomban történt, hogy „A nyár elején egy koldusnő a malomba megy, hol az éhség kínjaitól gyötörtetve egy kevés lisztet lopott; a molnárok megfogják s rögtön — miként állítják — *a malom törvényei szerint* kiviszik az utcára nyíló ajtófélfához, egy vastag fatuskóra állítják, fejéről a rosz kendőt leveszik és miután az ajtófélfán egy tágas lyukat fúrtak, a bűnös nő haját egy csomóba fogták és egy erős facövekkel azon fúrt lyukba beverik; ekkor a nő lába alul a tuskó elvétetvén, illy függő helyzetben a haja egy igen életlen késsel nagy kínok közt lenyiszoltatott.

A haj a czövekkel eggyött az ajtófélfán még most is a maga valóságában látható, rettentő példájára a lisztlopónőknek."

A haj levágása mint büntetésmód igen régi szokás. A fenti körülményes eljárás azonban valami ősi szertartás maradványa lehet. Zelenin (Russische Volkskunde 248) szerint pl. a huculoknál a menyekző alkalmával a menyasszony hajfonatát végénél fogva falbavert szögre akasztják s a vőlegény az odakötött hajfonatvéget baltájával levágja.

Györffy István.

A nagybőjt eltemetése a pestmegyei Boldogon. Boldog községben ma is szokás, hogy a nép nagybőjt idején a húsos, zsíros ételektől tartózkodik és legföljebb olajjal főz. Nagybőjt idején legszokottabb eledele a *kiszi*-nek nevezett leves. Ez úgy készül, hogy korpára forró vizet öntenek és az így nyert savanyú léből levest főznek, amelybe egy kevés sót és még legföljebb tésztát vetnek. A negyvennapos bőjt vége felé bizony únja már apraja-nagyja ezt a savanyú lét és ezért a felszabadulás napjának tekintik virágvasárnapját, amikor is *eljárják a kiszit*, kihordják a faluból, vízbe vetik, vagyis a nagybőjtöt képletesen eltemetik.

Ez úgy kezdődik, hogy az egyik háznál, ahol eladólány is van, lányok, menyecskék, egy piszkafát felöltöztetnek *kiszi*-nek. Piros posztóból készült szoknyát, félinget, pruszlikot húznak a szalmával megvastagított piszkafára, fejére csipkés kontyot tesznek. Az így felöltöztetett bábut azután ünnepies menetben előbb a falu utcáin meghordozzák, majd végül a Zagyva partjára viszik, ahol levetkőztetik és nagy rikoltozások közben beledobják a vízbe. A vízbe dobott bábu után a jelenlévők még egy-egy rögöt is vetnek.

1. A kiszibaba öltöztetése a pestmegyei Boldogon.
(Dr. Ébner Sándor felvétele.)

[3] I. köt. 832 l.